

Folkloristik:

Prof. Dr.
Dursun Yıldırım
Armağanı

Pars Yılı
ANKARA 1998

GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN BİR ŞİİR DEĞERLENDİRMESİ: “BİR SÖZLÜKTE KİTAP ADLARI”

G. Gonca GÖKALP*

Göstergebilim açısından bir değerlendirme yapabilmek için şiir, oldukça uygun bir türdür. Çünkü şiir, hangi tarihte, hangi dilde, hangi şair tarafından yazılmış olursa olsun, daima sonsuz sayıda üretilebilir ve her seferinde ‘yeniden’ okunabilir. Bu yönüyle şiir, edebiyatın diğer türlerinden farklıdır. Yapısalcılık ve göstergebilimle ilgili kuramsal çalışmalar arasında şiirle ilgili inceleme ve değerlendirmelere günümüzde rastlanmaktadır. Ancak batılı kuramcıların bu tür incelemelerinden pek azı Türkçe’ye çevrilmiş olup, kuramsal bilgiyi örnek metin üzerinde uygulama çalışmalarının da çoğu, anlatı esasına dayalı türler ve metinlerle yapılmıştır (Propp’un, Barthes’in çalışmaları gibi...). Ve Batılı kuramcıların incelemelerinden şiirle ilgili olanların da pek azı Türkçeye çevrilmiştir. Todorov, Jakobson, Riffaterre ve Greimas, -yapısalcılık ve göstergebilim ile şiir arasında ilişkisi üzerinde en çok duran araştırmacılarıdır. Jakobson ve Lévi-Strauss’un Baudelaire’in “Les Chats (Kediler)” adlı sonesi üzerine ortak olarak yaptıkları yapısal şiir çözümlemesinden (1962) sonra Batılı başka kuramcılar da göstergebilimsel şiir çözümlemesi örnekleri vermişler ve şiirin -doğası gereği- zorluğunu, çok anlamlı, çok boyutlu ve elde tutulamaz/kaygan oluşunu açıklayabilmişlerdir. Greimas, göstergebilimsel incelemenin bir anlatı üzerinde uygulanması ile bir şiir üzerinde uygulanması arasındaki farka değinirken “şiirsel göstergebilim” ile ilgili olarak şunları söyler:

- a) Şiirsel söylem, yazın kavramıyla aynı uzantıda değildir.
- b) İlke olarak, gerçekleştigi dilden bağımsızdır.
- c) Hem “şiirsel” hem “kutsal” bir söylem olarak sezilmesi, özel bir söylemler sınıfının kendine özgü niteliği olan anlamsal etkilerine dayanmaktadır.

Sonuç olarak şiir olgusu sorunsal, rastgele seçilmiş söylemleri tiplere ayırma yöntemi çerçevesinde yer alır. Şiirin sezgilenen özgül niteliğinin ayırıcılığına varmak için bizde bıraktığı etkiyi yapısal bir düzen içinde doğrulamak gerekir (Rifat 1983: 330).

O halde, anlatıda değil de şiirde göstergebilim incelemesi yapmak

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arş. Gör.

söz konusu olduğunda, 'şiiir'e özgü bir inceleme tarzı yaratmak gereği doğmaktadır. Bu durumda, **Barthes**'in "bir anlatıyı anlamak" için yaptığı tanımlamayı ve aşamalandırmayı (Barthes 1993: 91) 'şiiir'e uyarlamak ve şu basamaklardan söz etmek mümkün olabilir: Bir şiiiri anlamak,

1. Şiiirin çözümleme sürecini izlemek,
2. Şiiirdeki katmanları görmek,

3. Şiiir çizgisindeki yatay eklemelişleri, örtük bir biçimde dikey olan eksene yansıtmaktır. Bu sırada doğal olarak, şiiirsel dizgenin iki temel özelliğini meydana getiren **anlam** ve **biçim** ile karşılaşılacaktır. Çünkü yatay okuma, şiiir dizgesinin **biçime** bağlı gerilme ve yayılma noktalarının; dikey okuma ise şiiir dizgesinin **anlamabağlı** noktalarının belirlenmesini sağlayacaktır.

Barthes, bir anlatının yapısal çözümlemesini dört temel ilke doğrultusunda gerçekleştirmeyi önerir: **biçimselleştirme** ilkesi, yapıtın biçimini araştırmayı, metnin karşısına geçmeyi esas alır. **Ayırıcılık** ilkesi, **anlamı** temel alarak her çeşit metin içi- metin dışı bağlılaşımı, çağrışımı kapsar. **Çoğulluk** ilkesi, metnin sahip olduğu anlam olanaklarını, olasılıklarını araştıırır. Son ilke olan **işlemsel düzenlemelere** bağli olarak da metnin üç aşamada çözümlenmesi öngörölür: **Kesitleme** (metnin okuma birimlerine ayrılması); **döküm** (metindeki kodların saptanması); **düzenleme** (birimlerin işlevlerinin, bağlarının belirlenmesi, metin içi ve metinler arası ilişkilerin saptanması). İkinci ve üçüncü aşamalar, metnin katmanlarının açılması, metnin yeniden okunarak ilişkilerin çözümlenmesi anlamına geldiği için, asıl görevi yüklenen aşamalardır. **Barthes**'in ve diğier göstergebilimcilerin, anlatıya dayalı metinlere uygulanmak üzere öngördükleri bu tür bir çözümlemeyi şiiirde kullanabilmek için, çözümleme tarzına yönelik birtakım değışiklikler yapılması gereği doğsa da, temel ilkeler pek değışmeyecektir.

Göstergebilim okuluna bağli incelemecilerin şiiire yaklaşımını ortaya koyan ilk ve en önemli çalışma **Greimas** tarafından hazırlanan ve **Greimas, M.Arrivé, J. C. Coquet, J. P. Dumont, J. Kristeva, A.Van Dijk, C. Zilberberg** gibi göstergebilimcilerin yazılarının biraraya getirildiği *Essais de Sémiotique Poétique (Şiiirsel Göstergebilim Denemeleri)* adlı eserdir (Paris, 1972). Bu eserde **Coquet** tarafından önerilen göstergebilimsel şiiir incelemesi, dört temel düzeeye dayanır (bkz. Yağın 1991: 137):

1. Dilbilgisel koşutluklar -ya da bozulmalar-,
2. Geleneksel biçimlerin (dize, ölçü, uyak...) koşutlukları -ya da bozulmaları-,
3. Ses uyumuna dönük koşutluklar -ya da bozulmalar-,

4. Anlamsal koşutluklar -ya da bozulmalar-

En temel hatlarıyla ve şiire uyarlanabilir yanlarıyla belirlenen bu düşünceler ışığında, bir şiiri göstergebilim açısından incelemek için yapılması gereken; yüzeyden derine, biçimden içeriğe giderek, şiirin yapısını oluşturan karşıtlıkları ve koşutlukları ortaya çıkartmak, bunların kendi içlerindeki, kendi aralarındaki ve 'bütün' kapsamındaki anlam ve işlevini belirlemeye çalışmaktır.

Böylesi bir çalışmanın uygulama alanı olarak, Behçet **Necatigil**'in *Kareler/Aklar* kitabındaki "Bir Sözlükte Kitap Adları" başlıklı şiiri seçmiş olmamız, kitabın Türk şiirine getirdiği farklılık ile bağıntılı olarak düşünülmelidir. 1975 yılında yayımlanan *Kareler/Aklar*, Türk şiirinde "somut şiir" (concrete poetry) denemelerinin ilk örneklerini içermektedir. Somut şiir, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da gelişmiş olan, bununla birlikte ilk örnekleri XVII.yüzyıldan itibaren İngiliz şiirinde görülen ve sözcüklerin görsel düzenlenişine dayanan bir şiir anlayışıdır. Somut şiir türünün Avrupa'daki gelişimini toplumsal, ekonomik koşullar ile ilişkili olduğu kadar, dilbilim alanındaki gelişmelerle ve yapısalcılık, biçimcilik, göstergebilim akımları ile bağlantılı olarak da düşünmek mümkündür¹. Sözcükler arasındaki bağıntının, okuyucu tarafından kurulan dizgeye göre belirlenmesi ve anlam bütünlüğünün buna bağlı olarak oluşması ilkesine dayalı bu şiirlerde, alışlagelmişin dışında bir biçimsel ve anlamsal düzenleme söz konusudur. Sağdan sola, soldan sağa, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya, basamaklar halinde ya da daha başka diziler halinde okunmaya olanak tanıyan bu şiirlerde, sözcükler arasındaki anlam boşluklarını doldurma, bağlantıları veya bağlantısızlıkları belirleme, kurguyu oluşturma konusunda okuyucu hem özgürdür hem değildir ve bu yanıyla okuyucu, oldukça zor bir şiirle/şiir anlayışıyla karşı karşıyadır. **Necatigil** açısından düşünüldüğünde ise, şiirin zaten zor açılan şiir kapılarının, alışlagelmişin dışındaki böylesi bir şiir tarzıyla daha da zor açılır hale geldiği bir gerçektir. **Necatigil**, *Kareler* kitabı ve onun yarattığı etki için şöyle bir açıklama getirir (1983: 520):

Kareler bir aşama değil de bir kendini tazelemedir benim için. Güvensizlikle karşılanan bu şiirlere beni öz zorladı; özün iki başı değil, üç dört yönlü oluşu. O şiirlerin sağdan sola, yukarıdan aşağı, merdiven basamakları gibi inişli çıkışlı okunmak istenişleri, merkezci ve merkezkaç

¹ Somut şiir ile ilgili olarak şu kaynaklara başvurulabilir: M.Ellen Solt, *Concrete Poetry: A World View*, Indiana University Press, Bloomington, 1971; Anthony C. Winkler, *Poetry as System*, Scott Foresman and Company, Illinois, 1971; Yüksel Baypınar, "Tuhaf Bir Şiir Anlayışı: Somut Şiir", *Gündoğan Edebiyat*, 5, Kış 1993, s.65-76; D. Krusche-R. Krechel, *Anspiel (Konkrete Poesie im Unterricht Deutsch als Fremdsprache)*, Internationes, Bonn, 1984.

güçlere hep birden dikkati çekmek istediğimdendir. Ama siz kolonlar arasını kapatarak, eski şiirlerim gibi mısra mısra okursanız yadırganmaz bu ayrılık.

Necatigil'in deşindiği okuma olanakları, şiirin anlamını sonsuz sayıda türetebilme olanağı katmaktadır. Şairin verdiği temel objeler ışığında geniş bir anlam evrenine göndermede bulunan bu şiirlerden "Bir Sözlükte Kitap Adları" şiirinin, *Kareler/Aklar*'daki diğer şiirlere oranla özel bir farklılığı, şiirin, **metinlerarası ilişki ve bağlılaşım** kavramının en açık, en somut ve en geniş kapsamlı bütünlüğünü taşımasıdır. Çünkü şiirde adı verilen 31 kitaba açıkça göndermede bulunulmakta ve bu 31 kitap, yeni, farklı bir bağlam içinde bütüleştirilerek onların ad ve varlık olarak sahip oldukları anlamdan, içerikten yeni bir anlam, içerik ve yapı bütünlüğüne ulaşmaktadır. Bu şiirde, *Kareler/Aklar*'daki diğer şiirlerde de olduğu gibi, bilinen ve beklenen anlamda bir öykü, alışlagelmiş tarzda bir akış, bir çizgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, şiirde bir öykü ve buna bağlı olarak çıkarılacak 'bir anlam' değil; 'sözcük' ve 'sözcüğün anlamları' aracılığıyla ulaşılabilecek 'anlamlar' vardır. Sözcükler arasındaki boşluklar, durgular, belirsizlikler de böylesi bir öykü arayışını, 'rahat ulaşılan anlam'ı engelleyen, okuyucuyu önce şaşırtıp tedirgin eden fakat giderek onu şiirin kendisi, sözcüklerin tek başına ve birarada taşıdıkları anlam olanakları/olasılıkları üzerinde düşünmeğe zorlayan bir işlev taşımaktadır. Böylece şiirin içeriği zenginleşmekte, çeşitlenmekte ve o noktada da derinleşmektedir². Hilmi Yavuz, **Necatigil**'in *Kareler*'indeki şiirlerin tümünü birer "açık yapıt" olarak niteler ve şunları söyler (1987: 128):

Nedir 'açık yapıt'? Umberto Eco'yu izleyerek bunun okura belirli bir yorumu kabul ettirmeye çalışmayan yapıt olduğu söylenebilir. "Tıpkı" diyor Eco, "çağdaş atonal müzikte olduğu gibi... İcracıya özgürlükler tanıyan çalgısal kompozisyonlardır bunlar."

Bu durumda "Bir Sözlükte Kitap Adları"ndaki sözcüklerin ve sözcük gruplarının asıl anlamından ya da tek ve değişmez anlamından da söz edilemez. Ayrıca şiirdeki kitap adlarının, kitap olarak anlamları ve içerikleri ancak çok az bir ölçüde değerlendirme kapsamına alınabilir; çünkü birinci derecede belirleyici olan, onların tekil kitaplar olarak varlıkları ve anlamları değil, diğer 'kitap adları' ile birlikte oluşturdukları anlam dizgeleridir. Kısacası, sözcükler, kitap olarak içerikleriyle değil, 'kitap adı' olarak varlıklarıyla ön plandadırlar.

"Bir Sözlükte Kitap Adları"nın göstergebilim açısından incelerken, şiiri farklı enlem ve boylamlara göre okuma denemesi yapmaktan çok, şiiri oluşturan sözcüklerin meydana getirdiği anlam ağlarını ve bağlantıla-

² Bu konuda bakınız: Eco 1992, Eco 1995

rını araştırmakta yarar vardır. Buna da şiiri birkaç düzlemde inceleyerek yönelmek gerekir. O halde, sözcüklerin dile, dilbilgisine bağlı özelliklerini değerlendirerek başlayıp, sonra sözcüklerin değişik kesitler içinde kazandığı özellikleri ele almak, denklikleri-karşıtlıkları çıkarmaya ve böylece şiirin anlam atkılarını çözmeye çalışmak yerinde olacaktır.

BİR SÖZLÜKTE KİTAP ADLARI

Ararken Av 1+1	Aşk-ı Memnu Avare Yıllar Bir Açıdan	Aşksız İnsanlar Ayrı Dünya Bir Ölü Evi.
Bozgun Gölge Havada Bulut Katran	Bozgunda Gölgeler -Yok Kişi	Bozuk Düzen Gölgeleri Kullanmak Havadan Sudan Kirlili Ağustos.
Korku Yaban Yanık Hava	Kuyularda Yaşadıkça Yanardağ	Kuyuda Yusuf Yaşamaz Yanartaş.

(Necatigil 1975: 39)

A. YÜZEY YAPI

1. Şiir, 3+4+3 olarak 3 bölüm halindeki toplam 10 satırdan ve 3 sütundan oluşmaktadır. Şiire akış değil, tersine, bölünme ve duraklama veren bu düzenleme, alışılmış dize düzeninin dışında oluşu, şairin -bu şiiri de kapsayan- şiir tavrının bir göstergesidir. Çünkü Necatigil, şiirde kalıplaşmış okuma-anlama anlayışlarına karşı çıkan ve okuyucuyu şiirin bütününe anlamından çok her bir sözcüğün, hecenin, sesin ve işaretin anlamı üzerinde düşünmeye çağıran/zorlayan bir şiir anlayışına sahiptir.

2. Şiirde, tümce bütünlüğü oluşturan hiçbir düzenleme ile karşılaşmamaktadır. Bu da yukarıda belirtilen yaklaşımın bir başka göstergesidir. Tümce oluşturmaya yönelik bütünlükler, okuyucu tarafından oluşturulacak ve okuyuşa göre şiir biçim ve anlam kazanacaktır.

3. Şiirde noktalama işareti olarak sadece her bölümün üçüncü sütununun son sözcüğünün sonuna konulan nokta ve ikinci bölümün üçüncü satırında "Yok" sözcüğünden önce yer alan "-" kullanılmıştır. Nokta işareti, bitişin, son bulmanın, kesin bir tamamlamanın ifadesi olduğu gibi, burada şiir kişinin yaşamının üç evresinin her birinin son buluşunun da göstergesi olarak düşünülebilir. Çünkü her bölüm, bir evrenin karşılığıdır.

Öte yandan "-Yok" ifadesinde geçen kısa çizgi (-), tek başına 'yok'-luğun ifadesi olmanın yanı sıra 'yok' sözcüğü ile birleşerek de 'yok'luğun vurgulanmasını sağlamakta ya da daha önce gelen ama görünmeyen bir sözcüğü varsaymaktadır, "umut yok, yanıt yok" gibi. "-" işaretinde bir kesiklik, duraklama, durgu, boşluk vardır. Bununla birlikte "-" işaretinin

ikinci işlevi "yok" sözcüğüyle aynı satırda yer alan "Havada Bulut"a bağlıdır; "-" işareti sayesinde "Havada Bulut" ile "Yok" sözcüğü birleşerek "Havada Bulut Yok" bütünlüğüne, yani kitap adı olmayan fakat kendi içinde bir anlatı akışı, bir öykü taşıyan bir halk türküsüne göndermede bulunan bir ifadeye dönüşmektedir. Bu durumda "-" işareti, kendinden önce gelen sözcüklerin aynen tekrarı anlamını ve onlarla aynı işlevi taşımaktadır.

Noktalama işaretleri kapsamında değinilmesi gereken bir başka özellik de, kitap adları arasında yer alan "1+1"dir. Nazım Hikmet **Ran**'ın yapıtı olan bir kitaba göndermede bulunurken şair, şiirde matematik işaretini ve rakamı kitap adının özgün biçimine sadık kalarak kullanmaktadır. Burada "1+1", iki kişinin (arayan kişi ile aranan kişinin) -belki de evlilik bağıyla- biraraya gelişinin göstergesi olarak düşünülebilir. Kaldı ki şiir boyunca, iki insanın biraradalığını, birlikteliğini düşündüren tek ifade budur; onun dışında tek kişilik ya da iki kişilik yalnızlıklar vardır hep ve bunaltı, ağırlık, sıkıntı... Fakat birlikte arananların da bulunamadığının, beklentilerin gerçekleşmediğinin farkına varmak için pek gecikilmez; nitekim "1+1"den hemen sonra gelen söz grubu, yatay düzlemde "Bir Açıdan" ve "Bir Ölü Evi", dikey düzlemde "Bozgun", çapraz düzlemde ise "Bozgun"dur. Bu durumda geleceğe dair de bir umudu yoktur, kişinin.

4. Şiiri oluşturan kitap adlarının çoğu, Türk edebiyatına ait öykü, roman ve oyunlardır. Böylece şair, şiiri oluşturan sözcükler aracılığıyla çok geniş bir anlatı evrenine ulaşmaktadır.

5. 31 kitap adının oluşturduğu toplam 43 sözcükten meydana gelen "Bir Sözlükte Kitap Adları"nın **sözel düzenlemesi** üzerinde durulduğunda şu noktalar dikkat çekmektedir:

5.1. Şiiri oluşturan satır ve sütunlarda toplam olarak, 16 tane tek sözcüklü dizi, 12 tane iki sözcüklü grup ve 1 tane üç sözcüklü grup vardır.

5.2. Tamlama oluşturan sözcük grupları içinde 9 tane sıfat tamlaması ("Aşk-ı Memnu", "Aşksız İnsanlar", "Avare Yıllar", "Ayrı Dünya", "Bozuk Düzen", "Kırlı Ağustos", "Yanık Hava", "Bir Ölü Evi", "Bir Açıdan"), 1 tane eylem grubu ("Gölgeleri Kullanmak"), 2 tane gizli aitlik ifadesi taşıyan söz grubu ("Havada Bulut", "Kuyuda Yusuf"), 1 tane isim tamlaması ("Bir Ölü Evi") bulunmaktadır. Şairin sıfat ağırlıklı söz gruplarına ağırlık vermesi, eyleme dayalı hemen hiçbir sözcüğün bulunmaması, şiirde hareketten yoksun bir yaklaşımın, sorun karşısında edilgenliğin göstergesidir.

5.3. Şiirde ünlülerin kullanımının sayısal dağılımı şu şekildedir:

45 tane a, 9 tane e, 5 tane o, 4 tane ö, 3 tane ı, 6 tane i, 8 tane u, 3 tane ü. Kalın ünlülerin yoğunluğu, ince ünlülerin azlığı, özellikle "a" ünlüsünün egemenliği, şiirdeki karamsarlığın, katılığın, bunaltının ve bunların yüksek sesle anlatımının göstergesi, işlev taşıyıcısıdır.

5.4. Şiirde kitap adlarının sıralanışında satırlar boyunca izlenebilen alfabetik düzenleme görülür. Bununla birlikte adı A, B, G, H, K, Y harfleriyle başlayan kitaplarla şiirsel dizge oluşturulmuştur. Arada atlanan harflerdeki ilk büyük sıçrama, B ile G arasındadır:

"Bozgun Gölge	Bozgunda Gölgeler	Bozuk Düzen Gölgeleri Kullanmak"
------------------	----------------------	-------------------------------------

Bu düzende göze çarpan özellik, B harfinden seçilen kitap adlarının da G harfinden seçilen kitap adlarının da birbirinden türeyen, birbirini içeren adlar olmalarıdır. Bu, yaşamın bir yandan tekdüzeliğinin bir yandan da kopukluklara, aksaklıklara karşın birbirine eklenerek, birbirini bütünleyerek sürüp gidişinin bir göstergesidir. Ayrıca B ile G arasındaki atlama, B'den G'ye kadar yaşanan sürecin çok da farklı, renkli, hareketli bir yaşam süreci olmadığını belirtme işlevi taşıdığı gibi, 'Bozgun'dan 'Gölge'ye geçişin, bir tavırdan bir başka tavra yönelişin, bir duygudan bir duruma dönüşün de göstergesidir: Yenilgi, yeni bir mücadeleyi değil, yıkılışı, yılgınlığı, köşeye çekilişi, edilgenliği getirmiştir kişiye ve şiire.

"Korku Yaban Yanık Hava	Kuyularda Yaşadıkça Yanardağ	Kuyuda Yusuf Yaşamaz Yanartaş"
-------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------

K'dan Y'ye yapılan atlama da B-G atlamasındakine benzer bir işlev ile düşünülebilir. Bunun yanı sıra K - Y atlaması, K'dan Y'ye kadar yaşanan sürecin, birşeylerin aynen devam edişi anlamına geldiğini de ifade eder. Fakat şair, son kitap adını Z'den seçmiş de değildir. Son altı kitap adının altısı da, Y harfi ile başlayan sözcüklerdir. Dolayısıyla yaşam sürdürülmekte, sona yaklaşılmış olursa da birşeyler henüz tamamlanmamış, bitmemiş sayılmaktadır. Belki de gizli bir öfkeyle içten içe beslenen ve derinlerde bir yerde hâlâ saklanan umudun varlığının göstergesidir, bu.

5.5. Şiirde aynen tekrar edilen veya içselleştirilerek tekrarlanan sözcüklerin dağılımına bakıldığında, " aşk, bir, bozgun, gölge, hava, kuyu, yaşa-, yan-, yanar " sözcükleriyle karşılaşmaktadır. Doğrudan ya da dolaylı olarak tekrar edilen sözcükler, şiirde ele alınan sorun hakkında şairin/kişinin tavrındaki değişmezliğin ya da yaşamın değişmezliğinin göstergesi olarak nitelendirilebilir. Ayrıca böylesi bir iç/dış tekrarlama, şiirdeki sözcükler sütunlar halinde okunduğunda üç ayrı sütunun kendi içinde taşıdıkları anlamın birbiriyle uyumlu, hatta kimi zaman

eşdeğer olmasını ve sözcükler basamaklar halinde okunduğunda da kurulan akışın mantıksal dizgesinin bozulmamasını sağlamaktadır.

5.6. Hece ve ek tekrarları açısından şiire bakıldığında ise bulunma durum eki (-da) ["Bozguna", "Havada Bulut", "Kuyuda", "Kuyularda Yusuf"] ve ayrılma durum eki (-dan) ["Bir Açıdan", "Havadan Sudan"] üzerinde bir yoğunlaşmadan ve çoğul ekinin (-lar/-ler) ardarda gelen söz gruplarında kullanılışından ["Aşksız İnsanlar", "Avare Yıllar", "Gölgeler", "Gölgeleri Kullanmak"] söz etmek gerekir. Şiirde, bulunma durum ekinin kullanımı ile ayrılma durum ekinin kullanımı karşıtlık değil, eşdeğerlik taşır; çünkü kişi, bulunduğu yerden ayrılamaz.

Hece tekrarı açısından şiirin en dikkat çeken tekrarı, son iki dizede karşılaşılan "ya" önhecesinin tekrarıdır. Bu hece tekrarı, bir bütünün parçalarının birbirini tekrarı anlamında değerlendirildiğinde, "ya" ortak hecesinden sonra gelen "a", "n", "ı", "ş" seslerinin yinelenmesi de yaşamdaki ayrıntıların bile sürekli olarak birbirini tekrar edişi, şu ya da bu şekilde herşeyin sürekli yinelenişi olarak yorumlanabilir:

Yaban	Yaşadıkça	Yaşamaz
Yanık Hava	Yanardağ	Yanartaş."

B. DERİN YAPI

"Bir Sözlükte Kitap Adları" şiirinin derin yapısındaki özellikleri çözümlenmeye geçmeden önce Greimas'ın "gösterge ve şiirsel nesne" hakkındaki görüşlerine yer vermek uygun olacaktır. Greimas, *Şiirsel Göstergebilim Denemeleri*'nin giriş bölümünde şiirsel metnin yüzey ve derin yapısından söz ettikten sonra şunları söylemektedir:

Herhangi bir şiirsel metin, bir göstergeler zinciri olarak kendini gösterir. Bu metinlerin boşluk ya da suskularla belirlenen başlangıçları ve sonları vardır. F. de Saussure'den bu yana bilinen tanımıyla gösterge, bir gösterenle bir gösterilenden oluşur. Bu anlamda göstergeler, türlü boyutlarda olabilirler: Bir sözcük, bir tümce, birer göstergedirler; bir söylem de kendine özgü ayrılığı olan bir birim gibi belirlediği ölçüde, bir göstergedir. İlk adımda şiirsel söylem, bir karmaşık gösterge olarak kabul edilebilir.

Eğer metnin taşıdığı sınırlar o metni belirgin bir şiirsel gösterge durumunda gösteriyorsa, ikinci bir okumaya başvurmalıdır. İlk aşamasında kesitleme işleminin yapıldığı bu okuma, metni kendi eklem dizgesiyle çakıştırır...onu, şiirsel nesneye dönüştürür. Metnin bölümlere ayrılması, yalın bir dizimsel kesitleme değildir; aynı zamanda dizgeli ve aşamalı bir yapının metin üstüne ilk kez yansıtılmasıdır. Sonuç olarak, karmaşık yapılı dilsel gösterge görünümü içinde şiirsel nesneyi tanımak, bu göstergeyi en son eklemine değin eksiksizce betimlemek değil, duyularımıza iletiği durumdan başlayarak ortaya çıkan ve biçimlenen nesneyi oluşturma işlemidir.

Bir gösterge olan şiirsel söylemin ayrıştırılması sonucunda, gösteren ile gösterilenin birbirine koşut eklemleme dizgeleri yerli yerine gelirler (Rifat 1983: 334-335).

O halde, aşağıda verdiğimiz şiir kesitlemelerini de ' karmaşık bir gösterge' olan şiiri çözümlemeye dair bir deneme başlangıcı olarak değerlendirmek ve kesin, değişmez sonuçlar olarak değil, çözümleme önerileri olarak düşünmek gerekir. Amaç, şairin şiire gizlediği bir öyküyü ortaya çıkarmaktan çok, sözcükler arasında kurduğu anlam atkılarını çözümlemede bir yol açmaktır.

1. Durum Kesiti:

1.1. Arayış ifade eden sözcükler:

/umutsuzluk/

" Ararken "

/arayışa başlama/, /umut/

" Av "

/avlayan ve belki avlanan olma umudu, başarı, güç, beklenti/

"Avare Yıllar"

/boşluk, duran beklenti/

"Havada Bulut"

/boşluk, arayış, beklenti/

"Yanardağ"

/dolaylı arayış: kapalı, dar ortam içinde çıkış yolunu arayış ve patlama zamanını bekleyiş (Sonuç: Yanartaş= çıkışsızlık, içten içe yanış, beklentilerin boşa gitmişliği, gerçekleşmemişliği)/

1.2. Durum ifade eden sözcükler:

"Aşk-ı Memnu, Aşksız İnsanlar"

/sevgisizlik/,

"Av, Avare Yıllar, Ayrı Dünya"

/hoşnutsuzluk/

"Bir Ölü Evi"

/sevgisizlik/,

"Bozgun, Bozuk Düzen"

/cansızlık/

"Gölge, Gölgeler"

/hata/, /ayrılık/,

"-Yok, Havadan Sudan"

/anlaşmazlık/

"Katran, Kirli Ağustos"

/belirsizlik/,

"Korku, Kuyularda, Kuyuda Yusuf"

/yokluk/

"Yaban, Yaşadıkça, Yaşamamız"

/boşluk/, /yokluk/

"Yanık Hava, Yanardağ, Yanartaş"

/acı/, /pislik/,

/ağırılık/

/korku/

/içe çekiliş/,

/yalnızlık/,

/cansızlık/

/acı/, /eyleme dönüşmeyen öfke/,

/bekleyiş/

Arayış ve durum ifade eden sözcüklerin dağılımlarına bakıldığında, arayış ifade edenlerin sayıca az, durum ifade edenlerin ise sayıca çok olduğu görülür. Ayrıca arayış ifade eden sözcüklerin bir süre sonra yerlerini durum ifade eden sözcüklere bıraktığı ve şiirde olumsuz yaklaşımın giderek yoğunlaştığı da dikkat çeker. Arayış bildiren sözcükler, aynı zamanda /belirsizlik/, /amaçsızlık/, /güçsüzlük/, /yaşam karşısında ye-

niklik/, /boşluk/ ifadelerini de içermektedirler. Buna karşılık, durum bildiren sözcüklerde açık bir olumsuzluk ile karşılaşmamaktadır; çünkü aranan bulunmamışsa da arayış sona ermiştir ve ulaşılan sonuç kaçınılmazdır, yaşamı bu haliyle kabullenmek söz konusudur artık.

Şiirde doğrudan olumsuzluk bildiren sözcükler, "Aşk-ı Memnu, Aşksız İnsanlar, Ayrı Dünya, Bir Ölü Evi, Bozgun, Bozuk Düzen, -Yok, Kirli Ağustos, Korku, Yaşamaz" sözcükleri, dolaylı olarak olumsuzluk bildirenler ise "Av, Katran, Kuyularda, Kuyuda Yusuf, Yaban, Yanık Hava, Yanardağ, Yanartaş" sözcükleridir. "Av", sözcüğü, kişinin avlayan olmayı umarken avlanan olması durumunu ve bunun yarattığı çöküntüyü, bezginliği düşündürmektedir. "Katran", zifirdir, gecedir; zehirin damla damla birikişi ve dibe çöküşüdür; ölüme yakınlıktır; bunaltıcıdır, sıkıntıdır, karamsarlıktır. "Kuyularda", boğuluşlar, ölümler, korkulu bekleyişler, derinlerde ise arayışlar ve yok oluşlar vardır. "Kuyuda Yusuf", hem Yusuf kıssasına göndermede bulunarak kardeşleri tarafından bir kuyuya atılarak ölüme itilen Yusuf'un durumunu çağrıştırır ve ihaneti, ölümü, korkuyu, bekleyişi yansıtır hem de "Kuyucaklı Yusuf" romanındaki Yusuf'un alinyazısını, trajik aşkını hatırlatarak yeniden yaşatır. "Yanardağ" ise giderek "Yanartaş" a dönüşür; patlayıp da içindeki enerjiyle çevresini kaplayacak olan, içten içe kaynayan dağ, ancak kendi kendine yanabilen bir taştır artık; yani düşünceler ve umutlar asla gerçeğe dönüşemeyecektir, kişi edilgenliğe ve kendi kendisine mahkûmdur. Elde olan, elde edilebilen, ulaşılabilen ya da ulaşılabilecek hiçbir şey "-Yok"tur!

2. Eylem Kesiti:

"Ararken"	/belirsiz ve sürekli hareket/
"Av"	/amaçlı ve sürekli hareket/
"Avare Yıllar"	/amaçsız ve sürekli hareket/
"Bozgun"	/bitmiş, süreksiz hareket/
"Gölgeleri Kullanmak"	/belirsiz hareket/
"Havada Bulut"	/aramak, dolanmak, sürekli hareket/
"Havadan Sudan"	/konuşmak, sürekli fakat belirsiz hareket/
"Kuyuda Yusuf"	/beklemek/
"Yaşadıkça"	/sürüklemek/
"Yanardağ"	/içten içe ve sürekli hareket/
"Yanartaş"	/içten yansı/, /belirsiz fakat sürekli hareket/

Şiirin eylem kesitini oluşturan yukarıdaki sözcükler göstermektedir ki, burada dış eylemler değil, dolaylı, sürekli, belirsiz hareketler, iç devrimler vardır. Fiziksel değil, düşünsel ya da duygusal, kimi zaman da hayalî hareketlerdir bunlar. Şiirin bütününe 'örtülü eylem'in egemen ol-

duğu görülür: Kapalı, kendi kendine, içten içe yaşanan fakat sürekliliği olan hareketler. Bu açıdan bakıldığında, içten içe hareketin şiirin başlangıcındaki yoğunluğu ile son satırlardaki yoğunluğu aynı değildir; iç yoğunluk ve güç giderek artmaktadır. Başlangıçta daha dışa dönük olan ve ortam içinde hareketi çağrıştırabilecek sözcükler, giderek kapanan, kendi içine dönen hareketler halini almış ve "Bozgun"la sonuçlanmış, hareket durmuştur. Bu kez bozgunun sürekliliği söz konusudur, çünkü artık kişi daima mutsuzdur ve "Bozgun"da; bundan sonra umutsuzluk ve sıkıntı hakimdir şiirde ve yaşamda. Fakat şiirin 'zaman'a bağlı bir iç eylemi vardır ve bu da bir sürecin yaşanması ile ilgilidir.

3. Zaman Kesiti:

Şiirde doğrudan zaman bildiren sadece iki söz grubu vardır: "Avare Yıllar" ve "Kırlı Ağustos". "Avare Yıllar", şiirde belirsiz olarak gençlik dönemini ifade eder. Somut zamanı bildiren tek sözcük "Ağustos"tur, fakat o da 'kırlı'dır! Bu durumda, görünürde zaman bildiren sadece iki sözcük olduğu halde, sözcüklerin bütünlüğü şiire ve kişiye ait bir iç zaman oluşturmaktadır. Bu zaman kurgusu, birey adına, /arayış/, /bulma/, /mutsuzluk, boşluk /, /kendi içine kapanma/ çizgisini taşıdığı gibi; evlilik kurumu açısından bakıldığında da /arayış/, /bulma ve birleşme/, /mutsuzluk/, /boşluk/, /yaşamı mutsuzluk içinde sürükleme/ çizgisini içermektedir. Eylemden eylemsizliğe, umuttan umutsuzluğa, tek başnalıktan iki kişilik bir yaşama ve giderek iki kişilik yalnızlığa, başlangıçtan 'son' olmayan bir sonuca doğru gidiş görülür şiirin bütününde. -Birlikteliğin ya da- evliliğin öncesi, evlilik ve evlilik sonrası olmak üzere üç temel aşamayı belirleyen bu yaşam çizgisinde, ağırlıklı olan, vurgulanan, üzerinde yoğunlaşılan dönem, 'evlilikten sonraki dönem'dir. Çünkü şiirin ilk bölümündeki 6 söz/söz grubu evlilik öncesini, sadece "1+1" evlilik durumunu, geriye kalan 23 söz/söz grubu ise evlilik sonrasını anlatmaya yöneliktir. Zaman çizgisinde bireyin yaşamını oluşturan bu üç aşamadan ağırlıklı olan da yine üçüncü aşamadır.

Şiir, ister dizeler halinde ister sütunlar halinde okunsun, hep aynı süreçle karşılaşılır. Üstelik, sütunlar halinde okunduğunda, şiirde simetrik olarak üç sütunda da aynı durum vurgulandığı ve bu sütunlar anlamsal bir simetri ile adeta birbiri üstüne katlandığı için, sorun daha da belirginleşir ve ağırlaşır. Yani aynı eylem, aynı süreç üç kez yinelenir ve üç kez yinelenen bir süreç, bir eylem daha pekçok kez yinelenmeye aday demektir. Bu da şiirdeki umutsuzluğu ve mutsuzluğu getirir.

4. Duygu Kesiti:

/mutsuzluk/

"Ararken"

/belirsiz umut/

"Aşk-ı Memnu, Aşksız İnsanlar "	/aşksızlık, kırgınlık/
"Ayrı Dünya"	/kişiden kopuş, birbirine yabancılaşma, mutsuzluk/
"Bir Ölü Evi"	/dünyadan kopuş, çevreye yabancılaşma, yas/
"Bozgun, Bozguna" "Gölge, Gölgeler"	/mutsuzluk, başarısızlık, yenilmişlik/ /duygusuzluk/, /herşeyden vazgeçiş/
"Katran"	/acı, mutsuzluk, yalnızlık ve tüm bunların ağırlığı/
"Korku, Kuyularda, Kuyuda Yusuf"	/korku, korkulu bekleyiş, acı/ /yabancılık/, /gurbet/, /acı/
"Yaşamaz"	/acı, mutsuzluk, umutsuzluk/, /dış dünyaya kapanış/
"Yanık Hava"	/acı, umutsuzluk, yalnızlık/, /kendi içine kapanış/
"Yanardağ, Yanartaş"	/yalnızlık, ve eylemsiz öfke/

Şiirde, duyguyu açıkça ifade ederek bir duruma işaret eden sadece "Aşk-ı Memnu, Aşksız İnsanlar, Korku" sözcükleri bulunmaktadır. Diğer sözcükler dolaylı yoldan bir duyguyu anlatmaya yönelik sözcüklerdir ve hepsinde de ortak gönderme, mutsuzluktur. Bu duyguyu veren sözcüklerin sayısal değeri arttıkça sözcüklerin ve duygunun şiirdeki işlevinin anlam yoğunluğu da artmaktadır.

5. Kişi Kesiti:

Şiirde belirli bir kişinin varlığına işaret eden sözcükler:

"Ararken"	/arayan kişi/
"Bir Ölü Evi"	/ölen herhangi bir kişi/ + /ölü evinin kalabalığı/
"Gölge"	/kendini edilginleştirmiş kişi/
"Gölgeler"	/kendini edilginleştirmiş kişiler/
"Kişi"	/belirsiz kişi/
"Kuyuda Yusuf"	/Yusuf + bekleyen kişi/ + /Kuyucaklı Yusuf + aşık/
"Yaban"	/yabancı olan, gurbette olan kişi/ + /içe çekilen kişi/

Kişinin bir başka kişiyle/kişilerle ilişkisini belirleyen sözcükler:

"Aşksız İnsanlar"	/iki ya da daha çok kişinin birlikteliği/
"Ayrı Dünya"	/iki ya da daha çok kişinin birlikteliği/
"1+1 "	/iki kişinin beraberliği ve bu beraberlik içindeki ayrılığı, teklifi/
"Bir Ölü Evi"	/mutsuz, acılı çokluk/ + /kalabalık/ + /ölen kişi ile ilgili imajlar/
"Gölgeler"	/belirsiz ilişkiler/+ /varlıklarıyla belirmeyen, edilgen kişilerin bütünlüğü/

6. Eşdeğerlikler-Denklikler Kesiti:

6.1. Anlamca Eşdeğerlikler

"Aşk-ı Memnu" = "Aşksız İnsanlar"	/aşksızlık/ + /kırgınlık/
"Bozgun" = "Bozgunda"	/başarısızlık/ + /yenilgi/
"Gölge" = "Gölgeler"	/belirsizlik/ + /edilgenlik/
"Havada Bulut" = "Havadan Sudan"	/boşluk/ + /amaçsızlık/
"Kuyularda" = "Kuyuda Yusuf"	/korku/ + /yusuf/
"Yanardağ" = "Yanartaş"	/acı/ + /öfke/

6.2. Denklikler:

["Ararken"] = ["Av", "Bozgun", "Korku", "Yaban"]	/av/
["Av"] = ["Bozgun", "Havada Bulut", "Korku", "Yaban", "Yanık Hava"]	/av/
["Aşk-ı Memnu" = "Aşksız İnsanlar"] = ["Ayrı Dünya" = "1+1"]	/evlilik/
["1+1"] = ["Ayrı Dünya", "Bir Ölü Evi", "Bozuk Düzen", "Gölgeler"]	/evlilik/
["Gölge", "Gölgeler", "Gölgeleri Kullanmak"] = ["Havada Bulut", "Yok", "Havadan Sudan"]	/belirsizlik/ + /boşluk/
["Katran"] = ["Kirli Ağustos"]	/acı/ + /kötülük/
["Korku", "Kuyularda", "Kuyuda Yusuf", "Yaban"]	/korku/ + /bekleyiş/
["Yanık Hava", "Yanardağ", "Yanartaş"]	/umutsuzluk/ + /acı/

SONUÇ

Yüzey yapıda ve derin yapıda, kendi içinde kesitlere ayırarak göstergebilim açısından değerlendirmeye çalıştığımız "Bir Sözlükte Kitap Adları" başlıklı şiirde, belirli bir anlatı temeli olmadığı ve şiirin alışlagelmiş tematik akışa dayanmadığı; yapıtta doğrudan ileti amacı taşıyan bir yaklaşımın bulunmadığı; sözcükler aracılığıyla anlam olanaklarının ve olasılıklarının araştırıldığı görülmüştür. Şiirde metinlerarası ilişki ve bağlantı aracılığıyla, görünüşte 'bir sözlükte kitap adları' sıralanıyorsa da bunların çağrışımsal bütünlüğünün ve biraraya geldiklerinde oluşturdukları anlam esas alınmakta; her bir kitabın bir dünya, bir yaşam, bir anlatı taşıması gibi, her bir sözcüğün de bir başka dünyanın kapılarını açtığı düşüncesi yaratılmaktadır. Burada söz konusu olan kitaplar gerçekten var olan yapıtlar olduğuna göre, 'bir sözlükten kitap adları'nı seçme ve belli bir dizge içine yerleştirme, bu dizge aracılığıyla bir anlam oluşturma kaygısı, çabası esastır. Üstelik seçilen kitapların içerikleri de genel olarak değerlendirildiğinde, yapıtlarda sonuçsuz aşkların, başıboş yılların, mutsuz birlikteliklerin, tekdüze ve dar yaşamların, sıkıntılı evliliklerin, korku ve bunalımların, hiçlik duygusunun, eriyip giden insanların işlendiği görülür. Bu, şiiri

oluşturan 'kitap'ların seçilişindeki anlamı bir kat daha önemli kılar.

Şiirde dikkati çeken genel özelliklerden biri, yapıyı oluşturan kavramların tümünde temel karşıtlıkların kullanılmasıdır. Yüzey yapıda ve derin yapıda olumlu/olumsuz karşıtlığı kurulduğunda anlam oluşur, aksi takdirde anlam oluşmaz. Çünkü 'olumlu' anlamı varsaymazsak, 'olumsuz'luğu anlamlandıramayız. Bu nedenle karşıtlıklar kendi bütünlükleri içinde birbirini tamamlamakta, içermekte, derinleştirmekte ya da genişletmektedir. Şiirdeki en önemli ve temel karşıtlık, anlamsal yapıda, yaşamda 'aranan' ile 'bulunan' arasındaki ilişki olabilir; fakat 'aranan'da çok büyük umutlar gizli olmadığı için 'bulunan' büyük yıkım yaratmamaktadır; dolayısıyla ilk bakışta karşıtlık gibi görünen de bir tür eşdeğerlik oluşturmaktadır.

Şiirin yapısal açıdan üzerinde durulması gereken bir başka özelliği, sözcüklerin genellikle temel (düz) anlamlarının esas alınmış gibi görünmesidir. Oysa sözcük olarak değerlendirildiğinde düz anlam taşıyan ifadeler, aynı zamanda birer edebiyat yapıtının özel adı oldukları için, hem belirli bir gönderene göndermede bulunarak anlam alanını sınırlarlar hem de doğal bir yan anlam ve onun getirdiği anlam-kurgu-anlatı evrenini yapılarında taşır, bütünlendirirler. **R. Graves**, şiir yazmada sözcüklerin yalnız iç değerlerinin değil, aynı zamanda iç anlamlarının, en uzak çağrışımlarının da göz önünde bulundurulduğunu ve bunlar arasındaki bağların, mantık üstü bir şema olan şiir şemasında bir yer tuttuğunu düşünür (bkz. Aksan 1993: 95). Dolayısıyla bu şiirdeki sözcüklerin anlamı da hem tek başlarına, hem bir kitap adı olma özellikleriyle hem de çağrışımsal yönleriyle birbirine yeni kapılar açan geniş bir anlam çerçevesi oluşturmaktadır. Ve kimi zaman "Kuyuda Yusuf" örneğinde hem Yusuf kıssasının, hem **Kuyucaklı Yusuf** romanının anımsatılması yoluyla /acının/, /korkunun/, /yalnızlığın/ ve /ölümün/ hissettirilmesi örneğinde olduğu gibi, kitabın adı doğrudan değil, sözcük ve imge çağrışımı aracılığıyla düşündürülmektedir. Ya da "Havada Bulut" ve "-Yok" sözcüklerindeki bütünlüşmede görüldüğü gibi, sadece bir kitap adına değil, aynı zamanda bir halk türküsüne de göndermede bulunularak şiirin evreni halka halka genişletilebilmektedir.

"Bir Sözlükte Kitap Adları" şiirinin en önemli özelliği ise, şairin, yapıtını oluşturan sözcüklerin göndergesel anlamlarının bütün uçlarını bilinçli ve kasıtlı olarak açık bırakması, kullandığı sözcüklerin ve işaretlerin bütün iç ve dış değerlerini hesaba katması, kurulan şiirsel dizgeyle şiir karşısında okuyucunun emeğini ve işlevini ön plana almasıdır.

Seçme Kaynakça

- AKSAN, Doğan, 1992. "Göstergeler ve Şiir Dili". *HÜİDB 20.Yıl Yazıları*: 155-162.
-----, 1993. *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış)*. Ankara: Kendi yayını.
- BARTHES, Roland, 1993. *Göstergebilimsel Serüven*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Çeviren: Mehmet Rifat).
- BİRKİYE, Atilla (Hazırlayan), 1984. *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- DERRIDA, Jacques, 1994. *Göstergebilim ve Gramatoloji*. İstanbul: Afa Yayınları (Çeviren: Tülin Akşin).
- ECO, Umberto, 1992. *Açık Yapıt*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi (Çeviren: Yakup Şahan).
-----, 1995. *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. İstanbul: Can Yayınları (Çeviren: Kemal Atakay).
- EICHENBAUM, Boris, 1994. *Edebiyat Kuramı-Rus Biçimciliği*. Ankara: Yaba Yayınları. (Çeviren: Sedat Umran).
- ERKMAN, Fatma, 1987. *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- GÖKTÜRK, Akşit, 1988. *Okuma Uğraşı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- GREIMAS, Algirdas-Julien, 1983. "Şiirsel Söylem Kuramı Üstüne." *Yazko Çeviri*, 13, Temmuz-Ağustos: 157-161. (Çeviren: Mehmet Yalçın).
-----, 1995. *Kusur Konusunda*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Çeviren: Ayşe Eziler Kiran).
- GUIRAUD, Pierre, 1994. *Göstergebilim*. Ankara: İmge Kitabevi. (Çeviren: Mehmet Yalçın).
- HAWKES, Terence, 1992. *Structuralism and Semiotics*. London: Routledge.
- İŞİK, Gül, 1978. *Montale'nin Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- İNCE, Özdemir, 1992. *Tabula Rasa*. İstanbul: Can Yayınları.
-----, 1993. *Yazınsal Söylem Üzerine*. İstanbul: Can Yayınları.
- İZBUL, Yalçın, (T. y.). *Günümüz İşaret Bilimi Teorisine Toplu Bir Bakış*. (Teksir edilmiş ders notları. H.Ü. Antropoloji Bölümü).
- JAKOBSON, Roman, 1990. *Sekiz Yazı*. İstanbul: Düzlem Yayınları (Çevirenler: Mehmet Rifat-Sema Rifat).
- KANTEK, Semiramis, 1982. "Bir Soru Yanıt Dizgesi Olarak Behçet Necatigil'in "Kaknus"u". *FDE*, 10, Kış: 25-35.
- KARAKUŞ, Mahmut-F. Erkman Akerson, 1993. "Yazın Yapıtlarında Göstergeler". *Dilbilim Araştırmaları 1993*: 109-118.
- KIRAN, Ayşe Eziler, 1987. "Semiyoloji ve Semiyotik." *Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, IV, 2, Ekim: 47-67.
-----, 1994a. "Göndergenin Gücü ve Gerçeklik". *Dilbilim Araştırmaları 1994*: 236-246.
-----, 1994b. "Dil ile Resmin Buluştuğu Yer." *Anadolu Sanat*, 2, Kasım: 89-104.
- KIRAN, Zeynel, 1983. "Dizgeden Yapıya." *Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı: 127-133.
-----, 1986. *Dilbilim Akımları*. Ankara: Onur Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet, 1975. *Kareler Aklar*. Ankara: Bilgi Yayınevi. (1. Basım).
-----, 1983. *Düzyazılar 2*. İstanbul: Cem Yayınevi.

- PROPP, Vladimir, 1985. *Masalın Biçimbilimi*. İstanbul: BFS Yayınları. (Çevirenler: Mehmet Rifat - Sema Rifat).
- RİFAT, Mehmet, 1976. *Yazınsal Betik Üstüne Araştırmalar*. İstanbul: Kendi Yayını.
- , 1977. "Göstergebilimsel Çözümlemede Kesitlemenin Yeri". *Dilbilim II*: 105-108. (İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Fransızca Bölümü Dergisi).
- , 1983. *Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları (Temel Metinlerin Çevirisi)*. İstanbul: Yazko Yayınları.
- , 1990. *Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- , 1992. *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- , 1993. "Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü I." *Kuram*, 3, Eylül: 63-70.
- , 1994a. "Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü II." *Kuram*, 4, Ocak: 47-50.
- , 1994b. "Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü III." *Kuram*, 5, Mayıs: 43-50.
- , 1994c. "Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü IV." *Kuram*, 6, Eylül: 52-58.
- SAUSSURE, F., 1976. *Genel Dilbilim Dersleri*. Ankara: TDK Yayınları (Çeviren: Berke Vardar).
- TODOROV, Tzvetan (Derleyen, Fransızca'ya Çeviren ve Sunan), 1995. *Yazın Kuramı (Rus Biçimcilerinin Metinleri)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Çevirenler: Mehmet Rifat- Sema Rifat).
- USLU, Didem, 1993. *Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi*. Ankara: Karşı Yayınları.
- YALÇIN, Mehmet, 1991. *Şiirin Ortak Paydası- Şiirbilime Giriş*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- YAVUZ, Hilmi, 1987. *Yazın Üzerine*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- YÜCEL, Tahsin, 1979. *Yapısalcılık*. İstanbul: Ada Yayınları.
- , 1991. *Eleştirinin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- , 1993. *Anlatı Yerlemleri (Kişi-Süre-Uzam)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ZEYREK, Deniz, 1991. "Göstergebilim, Söylem Çözümlemesi ve Anlatı İncelemesi". *Dilbilim Araştırmaları 1991*: 105-112.